

ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА
ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕТО НА
УЧЕНИЯ И ПИСАТЕЛЯ

chitanka.info

В световната научнофантастична литература по-голям успех има антиутопията, която сочи в абсурдите на западната и американската цивилизация сериозна заплаха за бъдещето на човечеството и внушава тази заплаха с художествените средства на сатирата и гротеската. Най-големите писатели-фантасти на нашето време като братя Стругацки и Станислав Лем доказаха, че научната фантастика е пълноценна художествена литература с ултраактуална проблематика. Доказаха това главно с антиутопичните си произведения.

Полският автор Зайдел не е между най-значителните представители на жанра, но е между интересните и търсещите, между ония, които с нови и оригинални хрумвания разнообразяват темите и проблемите на съвременната научнофантастична антиутопия. Той открива тревожни истини за нашата атомна епоха и за бъдещето на планетата, изобразява последиците от унищожаването на природната среда, от алиенацията и автоматизацията на съвременната личност, от безотговорната намеса на точните науки в биологията и психиката на човека...

Зайдел е един от съвременните фантасти, които се стремят не толкова към създаване на художествени ценности, колкото към отправяне на предупреждения. Амбицията му е да допринесе нещо за опомнянето на човечеството, да накара съвременниците си да се замислят сериозно върху фаталните резултати от днешните си грешки. В творчеството му всяка умно обмислена теза за бъдещето, макар и псевдонаучна от днешно гледище, изразява определен негов оригинален възглед върху миналото и настоящето; съдържа в себе си оценка и провокира размисли върху характера и механизма на историята, върху начина на протичане на времето.

Нарасналите научно-технически възможности на човешката цивилизация в произведенията на Зайдел се превръщат в опасна, самоопределяща се система, която авторът разглежда като господстваща над всички социални и психологически фактори. Писателят е убеден, че всяко недомислено действие на свръхразвитата наука и техника може да има страшни последици и да доведе нашата цивилизация до гибел. В неговите разкази и романи хората заживяват със самочувствието на пълновластни господари на своето бъдеще и още преди да осъзнаят отговорността, която носи подобно могъщество, извършват фатални намеси, чиито резултати са

изобразени в далечна перспектива от векове. По този начин той внушава страх от произволите на днешния капитализъм и отправя своето тревожно предупреждение, използвайки находчиво изненадващи сюжетни ходове и сензации, създавайки нарастващо напрежение в повествованието си.

Януш Анджей Зайдел е роден във Варшава през 1938 г. Завършил е физика във Варшавския университет, работи в Централната лаборатория по радиологична защита. Темите и проблемите на научнопопулярните и научно-техническите си книги, брошури, статии, сценарии и т.н. черпи от различните области на положителното знание. Той решава да стане писател-фантаст още като ученик, когато прочел в откъси (публикувани в сп. „Знаме на младите“) романа „Астронавти“ на Станислав Лем. По време на студентството си, през 1960 г., написва два научнофантастични разказа, единият от които: „Тау от Кит“, е първата му художествена публикация на страниците на варшавското списание „Млад техник“, на което и до днес активно сътрудничи.

Зайдел е вече автор на повече от 70 научнофантастични разказа, пръснати из полските научнопопулярни издания, и на пет научнофантастични романа: „Лаланде“, 1966, „Право на връщане“, 1975, „Цилиндърът на ван Троф“, 1980, „Цялата истина за планетата Кши“, 1982, и „Лимес инфериор“ („Limes inferior“), 1982 г. По-голямата част от разказите му са издадени в отделни книги и антологии, някои са преведени и публикувани в чужбина. На руски, белоруски, български, чешки, немски и други езици са излезли разкази от следните книги на Зайдел: „Отровата на мантията“, 1965, „Преминаване през огледалото“, 1975, „Илузит“, 1976, и „Опашката на дявола“, 1982 г. В антология на полския научнофантастичен разказ, озаглавена „Зов от Млечния път“, е включен неговият разказ „Рапорт от мазето“, получил награда в конкурса на списание „Млад техник“.

Приносът на Зайдел в научнофантастичния жанр на полската литература е безспорен що се отнася до създаване на представи за бъдещето. За положителните науки на бъдещето и за формирането на нов модел човек на бъдещето той пише във всичките си творби, но увлечен от интересните приключения из Космоса, от изненадите и буйните емоционални реакции на героите си, не отделя достатъчно внимание на пластико-изобразителното изграждане на човешките

характери и на художествената разработка на психологическите проблеми.

Най-ценно в произведенията на Зайдел е умението му да внушава значителни и актуални идеи чрез забавните космически приключения, чрез криминалното напрежение на разказа. Фантастиката тук много помага за хиперболизиране на съвременното зло. Изобразявайки тъжния, безнадежден свят на бъдещето, авторът обикновено успява да разреши оптимистично конфликтите. Това се дължи на неговия хуманизъм и на вярата му в доброто у човека. Неговата основна теза е, че човешката моралност, етичните подбуди и стремежи у човека са трайни и продължават да съществуват дори и при коренно променени и влошени условия за живот. Носител на тия вечни човешки ценности е и главният герой от „Цилиндърът на ван Троф“, който познава любовта, саможертвата, алтруизма, мечтата, порива към красота и хармония...

Романът „Цилиндърът на ван Троф“ е най-сполучливата досега творба на Зайдел. Тук той разсъждава върху проблема за времето и човешката личност, за невъзможността човек да съществува изваден от времето, което го е създало. Героите се адаптират бавно към бързо променящия се външен свят. Но основните черти на човешката им същност остават непроменени дори и в „Епохата на разделянето“ през двадесет и третия век, когато човешката цивилизация вече загива. Главният герой се завръща тук от 200-годишно космическо пътешествие и заварва твърде мрачна обстановка на родната си земя. Очевидна е неговата неприспособимост към чуждото време, в което се реализира един от възможните модели на катастрофично затваряне на нашия цивилизационен цикъл и започване на нов. Драматично е изобразен този граничен период, когато разумът се отделя от глупостта, творческата мисъл — от деструктивната безсмисленост, умереността — от екстремизма. Безспорен успех за автора е пресъздадената загадъчност в обстановката на Луната, под чиято повърхност живеят лунантропите. Детайлите, с които е образуван животът на загиващия земен град, внушаващ у читателя диaboличен ужас. Но върху пепелището на една безумна цивилизация се ражда новата, разумна човешка общност, в която главният герой, Безсмъртния, отново ще присъства като символ на истинската човечност.

Напуснал Земята през XXI век, Безсмъртния разказва в бележника си за XXIII век, в който се е завърнал, а бележникът му става достояние на хората от XXIV век. Младият историк, който открива този изключителен исторически документ, предполага, че Безсмъртния продължава да съществува или между тях, новите представители на спасеното и възродено човечество, или в цилиндъра на ван Троф. Но къде е изчезнал цилиндърът? Как бележникът се оказва в ръцете на изследователите, след като е изминал цял век? Зайдел сякаш нарочно не отговаря направо на всички въпроси — за да съществуват различните хипотези на учените и за да стане ясно, че Безсмъртния, който навсякъде търси своята любима, е символ на вечния човешки копнеж.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.